

DOCTORAATSONDERZOEK - DOCTORATS

GERTJAN WILLEMS

De constructie van een nationale cinema. Een onderzoek naar de rol van het filmproductiebeleid in het stimuleren van een Vlaamse identiteit (1964-2002)

Universiteit Gent, Vakgroep Communicatiewetenschappen, *Centre for Cinema and Media Studies*, 2014. Promotor : Daniel Biltreyst (U Gent); copromotoren : Philippe Meers (UA) & Roel Vande Winkel (KU Leuven).

Dit proefschrift kwam tot stand dankzij een aspirantenmandaat van het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek -Vlaanderen (FWO). Het situeert zich binnen het onderzoeksveld naar de relatie tussen nationale identiteitsvorming en media en cultuur. Traditioneel staat hierbij voornamelijk het tekstuele representatie-aspect van nationale identiteiten centraal. Het belang van de productieprocessen achter representaties wordt vaak wel aangestipt, maar zelden uitgediept. Dat geldt nog sterker voor de rol van de overheid hierin. Het proefschrift komt hieraan tegemoet door te focussen op de relatie tussen film, nationale identiteit en de overheid, in de vorm van haar filmproductiebeleid. Toegespijst op de Vlaamse context luidt de centrale onderzoeksvraag als volgt : welke rol speelde het filmproductiebeleid in Vlaanderen tussen 1964 (de start van een Vlaams steunsysteem voor langspeelfilms) en 2002 (de structurele hernieuwing van het steunsysteem) in het stimuleren van een Vlaamse identiteit?

Het onderzoek maakt gebruik van diverse bronnen, waaronder juridische en publieke beleidsdocumenten, documentatie uit persoonlijke en institutionele archieven, persmateriaal, mondelinge bronnen en langspeelfilms. De belangrijkste bron is het voorheen onontgonnen archief van het fonds Film in Vlaanderen en zijn voorganger, de film-

dienst van het ministerie van Nederlandse Cultuur. Voor de rapportering wordt in eerste instantie de historische ontwikkeling van het institutionele filmbeleidskader in Vlaanderen onder de loep genomen. Vervolgens biedt het proefschrift een grondige analyse van de uiteindelijke filmbeleidspraktijken (de ondersteuning van specifieke filmprojecten). Ten slotte spit het proefschrift aan de hand van drie casestudies enkele relevante aspecten verder uit. Ten eerste wordt ingegaan op de rol van het filmbeleid bij de verfilming van historisch gesitueerde literaire klassiekers. Aan de hand van een *casestudy* rond Jan Van Raemdonck belicht het proefschrift vervolgens de rol van de producent als een officieuze beleidsactor binnen het filmbeleidsproces. Het laatste hoofdstuk focust op de productie, tekst en receptie van de film en televisieserie *De leeuw van Vlaanderen* (1984, Hugo Claus).

Bij het bestuderen van de relatie tussen het filmbeleid en de Vlaamse identiteit valt in de eerste plaats op dat de selectieve en cultureel geïnspireerde filmsteunmechanismen in België van meet af aan geregionaliseerd ingericht waren. De initiële plannen vertrokken dan wel vanuit een unitair Belgisch kader, die werden gedwarsboemd door de Vlaamse drang naar culturele ontvoogding. Het Koninklijk Besluit van 10 november 1964, "tot bevordering van de Nederlandstalige filmcultuur", was een van de eerste belangrijke verwezenlijkingen van het Vlaamse streven naar culturele autonomie. Het geïnstalleerde steunsysteem, met een commissie die de bevoegde minister adviseerde over de filmtolagen, bleef in grote lijnen in voege tot de inwerkingtreding van het Vlaams Audiovisueel Fonds in 2002. Door haar groot financieel-productieel belang bepaalde het filmbeleid in belangrijke mate mee hoe het Vlaamse filmlandschap eruit zag.

Het filmbeleid startte hoofdzakelijk in het teken van de culturele verheffing van het Vlaamse kijkerspubliek. Kwaliteit, herkenbaarheid en het Vlaamse karakter vormden in de jaren 1960 en 1970 de centrale leidraden. Men zette in op het stimuleren van artfilms om zo de Vlaamse hoge cultuur verder uit te bouwen. Ook films die een duidelijk "Vlaams karakter" hadden door hun setting in het verleden of hun behandeling van actuele maatschappelijke thema's hadden vaak een streepje voor. De Nederlandse taal zag de beleidsactoren als een essentieel onderdeel van de Vlaamse culturele identiteit, terwijl films daarenboven golden als een middel om het Standaardnederlands te promoten. Het Vlaamse karakter van de films wilde men tevens bevorderen via de Vlaamse achtergrond van de filmmedewerkers. Co-producties werden wel gestimuleerd vanuit een economische motivatie, maar ook cultureel-ideologische factoren speelden hier een belangrijke rol. Samenwerkingen met Nederland pasten binnen een Groot-Nederlands idealisme. Samenwerkingen met de Franse Gemeenschap lagen daarentegen moeilijker vanuit een culturele autonomie-reflex. Bovendien zouden dergelijke samenwerkingen kunnen leiden tot de perceptie van een "Belgische cinema" in plaats van de gewenste "Vlaamse cinema".

Het beleidsproces was echter vaak ambigu doordat men uiteindelijk afhankelijk was van de sectorale input en het filmbeleid zelf ook dikwijls genuanceerd was in haar nadruk op het Vlaamse karakter van de films. Vanaf de jaren 1980 wonnen commercieel-economische motieven sterk aan belang. Dat hing samen met een groeiende internationalisering van de filmproducties. Door het groeiende markt-economische denken namen cultureel en Vlaams nationaal geïnspireerde motivaties

aan belang af. Dat betekende echter niet dat zij verdwenen. De groeiende commercialisering en internationalisering zorgden immers tegelijk voor een hernieuwde nadruk op de culturele eigenheid van de Vlaamse cinema. De motivatie voor de nadruk op het Vlaamse karakter van de films was wel deels verschoven van een cultureel-educatief natievormend ideaal naar een meer marktgerichte visie. Maar de uiteindelijke doelstelling van het construeren van een cinema met een duidelijke Vlaamse identiteit bleef grotendeels dezelfde.